

הגנת פתח-תקוה—תרפ"א

...כפר סבא עלתה בלהבות, עיניחי (כיום "כפר מלל") הוצתה. המתקפים עברו מן השרון את הירקון ופרצו לפרדסי "בחריה", ושומרי הגבול הודיעו לפתח תקוה שערד הבקר שבגבול שבט אברקישק נגזל. כשכל הידיעות הללו התרכזו במפקדת ההגנה המקומית של פתח-תקוה, תוכנה תכנית המערכה. מיד יצא חיל ההגנה של פתח-תקוה ברכיבה וברגל, מזוין בנשק חם וקר, לתפוס את עמדותיו לפי התכנית. פלוגה אחת בפיקודם של אברהם שפירא ואבשלום גיסין יצאה בדרך המוליכה ל"ביצה", ופלוגה אחרת, בפיקודו של מ. חפץ, תפסה עמדה על פני השדה אשר לפני מקום תחנת הרכבת כיום. המגינים ראו את האויב מתקרב ובא בהמון רב, אנשים למאות מזוינים בנשק חם וקר, ביניהם נשים, המלהיבות אותם בצריחות קרב, ומאחריהם נשים נוהגות גמלים טעונים שקים ריקים, לשאת בהם את הביונה... ומעבר לירקון נראה המלקות, עדר המושבה, נהוג בידי השודדים. פלוגה אחת פתחה באש חזקה על התוקפים ואנשיה ראו בנפול כמה ערבים. הערבים הפסיקו את התקדמותם והשיבו באש. החזית השתרעה עד שני קילומטרים ויותר. כמה יהודים נפצעו, נחבשו והובלו בידי אנשי שרות-העזר אל "מרפאת השדה" במרכז המושבה. ומצד הערבים נראו בנפלים הרוגים ופצועים. אך הם הוסיפו להסתער בקריאות: "עליהם! ראס איברהים מיכה!" (עליהם! על ראש אברהם שפירא!) — ועוד מעט והקיפו משלושה צדדים את פלוגת החלוץ. אז פקד שפירא להסוג אל עמדת החפירות. ובדרך, ליד "חרבת אמלבס" נפגע אבשלום גיסין בכדור ונפל חלל.

למעלה משעתים ארך הקרב. בפרק זמן זה נהרג חיים צבי גרינשטיין ונפצעו פצעי מוות נתן רפפורט וזאב אורלוב. ההתנגדות היהודית החזקה הפתיעה את הערבים. חלליהם נתרבו, ואף נושא הדגל הירוק של ה"ג'האד" ("מלחמת-מצוה" ב"כופרים") נפל בנופלים, אך לא אמרו עוד נואש. היהודים שבחפירות החזיקו מעמד ושלחו כדור אל כל ערבי שניסה להגיע ממחסהו. גם שרותי העזר פעלו כסדרם. בעגלות הביאו חביות מים וארגזי תחמושת והחזירו פצועים. ונערים אמיצים נשאו לאורך החזית כדי מים להשקות את הלוחמים הצמאים ביום השרב הלהוט.

בחזית רעמו היריות. כדורים תועים של הערבים עפו גם לתוך המושבה ואשה אחת נפצעה בחצר ביתה. בראות התוקפים, שאין הקרב הזה דומה לטיול בצחוק, כפי שהובטח להם מראש, החלו נסוגים פה ושם, כדי למשוך אחריהם את המגינים לצאת מחפירותיהם. אך היהודים לא נפתו לתתבולה זו והוסיפו להחזיק בעמדותיהם. לכן חזרו הערבים ותפסו עמדות באשר מצאו.

הידיעה על התרכוז הערבים למלחמה על פתח־תקוה הגיעה גם לועד
ההגנה המרכזי אשר בתל־אביב. מיד בא ועד ההגנה בדברים עם הגנרל דידס,
המוכיר הראשי של הנציב העליון והממשלה. הגנרל הזה שלח פקודה טלגרפית
לטול כרם, שישלחו משם בבוקר שתי אסקדרות של חיל הפרשים ההודי ברכבת,
עד תחנת ראש העין, ומשם ירכבו לפתח תקוה להגן עליה. אולם הפקודה עברה
בידי מפקדים אחדים עד שהגיעה לקציני שתי האסקדרות, וכך נסתרסה וקוצצה
„במקצת“: הפרשים וסוסייהם נסעו ברכבת עד ראש העין, בהתאם לפקודה, אך שם
ישבו ליד חרבות מצודת אנטיפטרוס למעלה משעה באפס מעשה, בו בזמן
שבקרבתם סערה. אנשי פתח תקוה בקשו לפנות אל הצבא שיחוש לעזרתם, אך
בדעתם, כי יש להגיע לשם כך אל מפקדם המוסמך, הוחלט לפנות תחילה אל
המושל ביפו. טלפון עוד לא היה במושבה. בימים ההם, והדרך ליפו בחזקת סכנה
ודאית. אז התנדבו פ. פסקל, אחד הותיקים באיכרים, ועוד שלשה צעירים
לרכב ליפו. פסקל אמר: אם כעבור יום לא נשוב, חפשו את גופותינו בשדות
סאקלה וסאלמה! הוא הריץ בדהרה את סוסו העיף ובחצי שעה הגיע לתל־אביב,
ובבואו — נפל הסוס תחתיו לבלי קום. במכונית המשיך פסקל את דרכו ליפו. מיד
הודיע למושל ולגנרל בירון על הנעשה בפתח־תקוה ועל הצבא החונה באפס מעשה
בקרבתה. הם נתנו מיד את כל ההוראות הדרושות.

בינתיים התנדב דוד גוביק, והאיש מן הזקנים, אך ידוע לשם באומץ לבו,
למהר אל ראש העין בכרכרת דיליז'נס, גם הוא בדרכי עקיפין. שם התייצב לפני
אחד מקציני הצבא ומסר לו באנגלית מרוסקת על מצבה של המושבה. הקצינים,
שכבר קבלו בודאי הוראות מאת מפקדיהם, החישו את חייליהם. מיד יצא הצבא
אל החזית. הערבים ירו אליהם והרגו אחד הסוסים. ואז הפנה הצבא את נשקו כלפי
הערבים, ובסופו של דבר נוספו עוד חללים ופצועים בין הערבים התוקפים.
לא הספיקו אנשי פ"ת להרגע אחרי המלחמה בחזית הצפון, והנה באו שמועות
על חזית חדשה, המאימת מצד דרום. השמועות נתאשרו על־ידי אירון צבאי, שחג
בשמי המושבה ואותת לקציני הצבא, כי כמה מאות ערבים, ובתוכם גם מזוינים
ברובים, מתקרבים אל המושבה מצד הכפר יהודיה.

מעתה קיבל הצבא על עצמו את הגנת המושבה. בצאתו לחזית הדרום לקח
אתו רק שני מורי דרך יהודים. התוקפים שהופתעו למראה צבא יוצא לקראתם.
נסוגו אל אדמתם. אחדים התאזרו עוז ופתחו באש. התחולל קרב קצר, בו נפגעו
עוד ערבים, ואז נסוגו לחלוטין.

(מתוך „יד לגבורים“)